

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א לפרשת דברים תשע"ט¹ אינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי התלמיד

כמו שהיתה לו עד עכשיו, וזה אפשרי רק ע"י שמגלין רבו עמו. בלי זה - אין כאן קיום של "נח"י", למרות שישנם בעיר המקלט מלמדי תורה אחרים (ריטב"א מכות י, א ד"ה מגלין רבו עמו).

כך היו ישראל צריכים להרגיש לגבי משה רבינו. "מה פירוש שנלמד מפי השופטים? זה לא אותו דבר!" אבל ישראל לא מרגישים כך. מוכנים לוותר על לימוד ישיר ממש רבינו, ולא יקרה כלום. נשמע מפי השופט. נלך לשיעור של שר מאה, או שר חמישים, או שר עשרה. אפשר להסתדר. ואולי אף עדיף שיתמנו עלינו דיינים חדשים. כי את משה רבינו אי אפשר לשחד בדין, ואת הדיינים החדשים - אולי כן... (רש"י דברים א, יד). זוהי אפוא התוכחה לישראל במה שאמרו "טוב הדבר אשר דברת לעשות", שהסכימו להתנתק ממש רבינו.

תחילת ספר דברים - תוכחה לבני גד ובני ראובן על החלטתם להתיישב בעבר הירדן

אבל חוץ מזה שיש בפרשה זו תוכחה לכלל ישראל, יתכן שיש כאן גם תוכחה פרטית ומיוחדת לבני גד ולבני ראובן. בני גד ובני ראובן הרי ביקשו ממש רבינו לשבת בעבר הירדן, ומשה הסכים לכך (בתנאים ידועים). אבל למעשה, לבו של משה אינו שלם עם הדבר הזה. אמנם בקשטם של בני גד ובני ראובן נבעה משקולים רוחניים, כפי שהסביר באריכות מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו ח"ב עמ' 255-7), שרצו לגדל בהמות משובחות לקרבנות ולספקן לאחיהם שבעבר הירדן המערבי, [שהרי לעבודת המקדש יש צורך בהמות רבות, והמקום המתאים ביותר לגידולן הוא בעבר הירדן, שהוא "מקום מקנה" (במדבר לב א)], ויש עוד שיקול שמש רבינו מגלה לנו בפרשת "וזאת הברכה" - "ויקרא ראשית לו (ראה גד ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כיבוש הארץ), כי שם חלקת מחקק ספון (כי ידע ששם תהיה חלקת השדה שבה יקבר המחוקק, הוא משה רבינו)" (דברים לג, כא ורש"י שם) - אבל בסופו של חשבון, כל זה אינו שקול כנגד ישיבת ארץ ישראל. לכן, גם לאחר שהסכים משה לבקשתם של בני גד ובני ראובן, הוא עדין מנסה לשכנע אותם להתיישב יחד עם כל השבטים בעבר הירדן המערבי, כפי שנראה להלן.

אם נתבונן בדבריו של משה מתחילת ספר דברים ועד פרשת "אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן" (שם ד, מא), קשה לכאורה להבין את סדר הפרשיות שם. דברים יסודיים כמו עשרת הדברות וחטא העגל אינם מופיעים שם (עשרת

"רבינו משה! ממי נאה ללמוד, ממך או מתלמידך"?

משה אומר לישראל: "נאמר אלקים בעת ההוא² לאמר, לא אוכל לבדי שאת אתכם... הברו לכם אנשים חכמים ונבנים וידיעים לשבטיכם, ונאשימם בראשיכם" (דברים א, ט-יג). זוהי בעצם העצה שנתן יתרו למשה, למנות "שרי אֱלֹפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת" כדי לעזור לו במשא העם, כפי שמסופר בפרשת יתרו (שמות יח, יג-כז), ולאחר שמש רבינו נמלך בשכינה - הוא פועל להוציא את העצה אל הפועל³. ומה אומרים על כך ישראל? - "נתענו אתי נתאמר: טוב הדבר אשר דברת לעשות" (דברים א, יד). הם מקבלים את ההצעה בהסכמה גמורה.

והנה, דברים אלו נאמרים במסגרת התוכחה שמוכיח משה את ישראל לפני מותו (ע"י רש"י שם, א). וקשה לכאורה: מהי התוכחה כאן? הרי הכל טוב ויפה! משה רבינו מציע הצעה, וישראל מקבלים אותה! מה לא בסדר כאן? הלוואי שכל דבר שמש רבינו אמר היו מקיימים!

אומר רש"י: ישראל לא היו צריכים להצעתו של משה! היה להם להשיב: "רבינו משה! ממי נאה ללמוד, ממך או מתלמידך"? (ע"י רש"י שם, יד) אינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי התלמיד! אמנם משה אומר שהוא לא מסוגל לשפוט את העם לבדו, אבל אעפ"כ יש טענה על ישראל. היה עליהם לפחות להצטרף על כך שלא יוכלו לשמוע את דבר ה' ישירות מפי משה. היו צריכים לומר: "אוי, כמה חבל! אבל מה אפשר לעשות? בליית ברירה נלמד מפי השרים". אבל ישראל לא אומרים כך. הם אומרים: "טוב הדבר אשר דברת לעשות", ובנוסף לכך, עוד מזרזים את משה שישלים במהירות את מינוי השרים (רש"י שם). גם אם על עצם קבלת הצעתו של משה לא היתה עליהם תביעה, כיון שמש רבינו לא מסוגל לעמוד בעומס, אבל הלב היה צריך לכאוב על כך שלא ניתן ללמוד ממש באופן ישיר.

הרי הדין ברוצח בשגגה, שחייב לוותר על כל מה שיש לו. על אשתו, על ילדיו, על אדמתו, מוכרח לעזוב את הכל ולגלות לעיר מקלט. אבל על דבר אחד הוא לא חייב לוותר - על תלמוד תורה מרבו! התורה הרי מצוה: "וְיָנֹס אֶל אֶחָת מֵן הָעָרִים הָאֵלֶּה, וְנָחִי" (דברים ד, מב). מה פירוש "נח"י"? - "עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא" (מכות י, א). יש לדאוג לרוצח שיוכל לחיות. ולכן, "תלמיד שגלה - מגלין רבו עמו" (שם). כי "חיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד - כמיתה חשובין"⁴ (רמב"ם הל' רוצח ושמירת הנפש פ"ז ה"א), ולכן חייבים לאפשר לרוצח להמשיך וללמוד תורה באותה איכות

משנים את החלטתם, מזהיר אותם משה על איסור עבודה זרה (דברים ד, טז ואילך), כיון שהם במיוחד עתידים לשבת בסמיכות לעובדי עבודה זרה (עמון ומואב) ולהיות מושפעים מהם. [ובאמת כך קרה, שבני גד ובני ראובן גלו מנחלתם כבר בימי המלך יהוא (מל"ב י, לב-לג), לפני השבטים האחרים שגלו בשנים מאוחרות יותר. למה? מפני שהדבר שמשה חשש מפניו אכן קרה: בגלל המרחק ממרכזי התורה, ובגלל הקירבה לשכנים גוים, הושפעו בני גד ובני ראובן יותר מעובדי עבודה זרה, ולכן גלו לפני שאר השבטים].

לאחר מכן נאמר, "אֲזַי יְבַדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שְׁמֶשׁ" (דברים ד, מא). למה "אֲזַי"? כי עד כאן הוא מחכה, אולי יסכימו בני גד וראובן לשבת בארץ ישראל, ולא יהיה צורך להבדיל ערי מקלט בעבר הירדן. אך היות והם לא שומעים בקולו להכנס לארץ ישראל, הוא מבדיל להם שלוש ערים בעבר הירדן לערי מקלט.⁸

מיד אחר כך נאמר: "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם, מד). מה פירוש "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"? וכי עד כאן לא היו הדברים מכוונים אל בני ישראל?! היה מספיק א"כ לומר, "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי הֵם", [או: "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם לְפָנַי הֵם מֹשֶׁה"]]. אלא שעד עכשיו הדברים היו מכוונים במיוחד לבני גד ולבני ראובן, ומעתה הדברים מכוונים אל כל ישראל בשווה. עשרת הדברות ושאר הדברים.

הדברים שאמרנו (שמשם התכוין בדבריו לומר תוכחה פרטית ומיוחדת לבני גד ולבני ראובן, חוץ מן התוכחה הכללית אל כל ישראל) מרומזים ברש"י. על הפסוק שמופיע בסוף פרשתנו, "וְנָאֲצוּ אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר, ה' אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לְכֶם אֵת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ, חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לְפָנַי אֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל בְּנֵי חֵיל" (שם ג, יח), אומר רש"י: "לבני ראובן וגד היה מדבר", (שהם אלו שהתחייבו לעבור חלוצים לפני אחיהם בכיבוש הארץ). הרי, שכל הפרשה כולה, למרות שנאמרה אל כל ישראל, נאמרה גם באופן פרטי אל בני גד ובני ראובן, בנסיון להשפיע עליהם לשבת בארץ ישראל ולא בעבר הירדן.

קדושת המקדש - מכח היותו משכן לתורה

הענין שהזכרנו בתחילת השיחה, שחשוב לשמוע את התורה ממקור ראשון ולא ממקור שני, כי אינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי התלמיד, נוגע גם לאבלות על חורבן שאנו נוהגים בימים אלו. כשהבית חרב, חסרים לנו הרבה דברים. אין קרבנות, אין כהן גדול, אין מלך ונביא, אין אורים ותומים, אבל אחד הדברים החשובים שחסרים לנו, ושאונו צריכים להתאבל עליו, הוא שחסרה לנו תורה ברורה. סנהדרין גדולה שיושבת במקום אחד ופוסקת הלכה. אמנם הסנהדרין המשיכה לנהוג גם אחרי החורבן, אבל כבר לא יכלו לפסוק בידינו נפשות. לא היתה להם הקדושה של

הדברות מופיעות רק אח"כ, בפרשת 'ואתחנן', וחטא העגל מופיע רק בפרשת 'עקב'), ומה כן מופיע? - ענינים אחרים, שהמכנה המשותף להם הוא - תוכחה לבני גד וראובן, שאינם רוצים להכנס לארץ ישראל.

משה מתחיל עם זה, ש"ה' אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֱלֵינוּ בְּחֶרֶב לֵאמֹר... פָּנוּ וְסַעוּ לְכֶם, וּבֵאוּ... וְרָשׁוּ אֵת הָאָרֶץ" (שם, ו-ח). כמובן שזוהי פניה מרומזת אל בני גד ובני ראובן, מדוע אינם הולכים לארץ ישראל.

אחר כך מופיע ענין מינוי השופטים. וכפי שהסברנו, הטענה כאן אל כלל ישראל היתה, למה לא אמרו למשה "רצוננו ללמוד ממך! אינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי התלמיד"! אבל חוץ מזה הרי יש בדברים אלו גם תוכחה מיוחדת לבני גד ובני ראובן: הרי מרכז התורה הוא במקדש, שבו יושבת הסנהדרין, שמהם יוצאת תורה והוראה לישראל. ובעבר הירדן היה ידוע שלא יבנה המקדש (עי' רמב"ן במדבר כא, כא). ממילא, אם ישבו בעבר הירדן, יהיו רחוקים ממרכז התורה, ויצטרכו לשמוע את הדברים מתלמידים ומתלמידי תלמידים. לא יהיה להם אותו לימוד שהיה יכול להיות להם אם היו יושבים בעבר הירדן המערבי, קרוב יותר למקדש ולסנהדרין.⁵

אחר כך מתאר משה את שילוח המרגלים (דברים א, יט-מה). התוכחה כאן לבני גד ובני ראובן היא ברורה. הרי בזה הוא חושד אותם: "לְמָה תִּגְוֹאוּן אֵת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעִבֹר אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה'. כִּי עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשָׁלְחֵי אֹתָם מִקֶּדֶשׁ בְּרַנֵּעַ לְרִאוֹת אֵת הָאָרֶץ... וְהִגִּיהוּ קִמְתָם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם, תִּרְבּוֹת אַנְשִׁים חֲטָאִים" ... (במדבר לב, ז-ד).

אחר כך מספר משה, איך הקיפו ישראל את ארץ אדום ומואב ועמון, והוזהרו ע"י ה' שלא להלחם בהם ושלא לכבוש את ארצם (דברים ב, א-ג). גם זה ענין שנוגע במיוחד לבני גד ובני ראובן, ולהחלטתם לשבת דוקא בעבר הירדן. כיון שבני גד ובני ראובן עתידים לשבת בעבר הירדן, בסמיכות לשלושת העמים הללו, צריך להזכיר להם שוב ולהזהירם, שאסור יהיה להם לכבוש את הארצות האלה. שלא "יבנו" על כך שיוכלו בעתיד לכבוש את הארצות הסמוכות להם ולהרחיב את נחלתם.

אחר כך מתאר משה את מלחמת סיחון ועוג (שם, כד - ג, כ), שהרי זאת הנחלה שקבלו לידיהם בני גד ובני ראובן.

אחר כך אומר משה רבינו, (וזוהי תוכחה חריפה מאד): "וְנִאֲתַחְתְּנוּ אֶל ה' בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר... אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה..." (שם, כג). למרות שאני נמצא כעת בעבר הירדן - הארץ שאתם, בני גד ובני ראובן, רוצים לשבת בה - אני אינני מסתפק בזה, אלא מתחנן אני לה' שיתן לי להכנס אל ארץ ישראל!⁶ תקט"ו תפילות (כמנין "נִאֲתַחְתְּנוּ") התפללתי, לבטל את הגזרה שנגזרה עלי שלא להכנס לָאָרֶץ (דב"ר יא, ע). ואתם, אם רק תרצו, יש באפשרותכם להכנס לָאָרֶץ - ואתם מוותרים עליה מרצון!⁷

אחרי שכל התוכחות אינן עוזרות, ובני גד וראובן אינם

של ספר התורה שכתב משה רבינו (עי' דברים לא, כו ורש"י שם). נמצא, שהיכל והעזרות והמזבחות והכלים - כולם יונקים את קדושתם מן התורה והלוחות שבקודש הקדשים, שהם עיקר המקדש, כפי שכתב הרמב"ן בפרשת תרומה: "עיקר החפץ במשכן, הוא מקום מנוחת השכינה, שהוא הארון"¹¹. ממילא, התפילה שלנו צריכה להיות, שהתורה תהיה המנהיגה שלנו, שלא יהיו פרצות בתורה, שלא יהיה זלזול בתורה, שלא יחליטו על תחבורה ציבורית בשבת, ועוד דברים דומים, כולם יתחילו לקיים תורה ומצוות, כמובן יחד עם שאר הדברים שאנו צריכים, ושתהיה גאולה שלמה במהרה בימינו, אמן.

המקדש שיוכלו לפסוק בדיני נפשות. אנו צריכים להתפלל שתחזור הסנהדרין למקומה, שנוכל לשמוע מפי הרב. אם אינו דומה השומע מפי הרב לשומע מפי התלמיד, קל וחומר שאינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי הסנהדרין. צריך להתפלל שהסנהדרין תחזור, שתהיה תורה ברורה במקום אחד, שתהיה סנהדרין בלשכת הגזית. יחד עם כל שאר הדברים, מלך מבית דוד, נבואה, כהונה, המקדש והקרבת. המקדש עצמו, שאנו כה מרגישים את חסרונו, הרי ממה נבעה הקדושה שלו? קדושת המקדש נבעה מכך, שבקדש הקדשים היו מונחים הלוחות. אפילו בבית שני, שלא היו בו ארון ולוחות, אומרת הגמרא שאפשר היה לעבוד בו את עבודת יוה"כ בקדש הקדשים, רק מפני שנאמר בה "וְכַפֵּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא טז, לג) - מקום המקדש לקודש (מנחות כז, ב). כלומר, מקודש לארון (רש"י שם). משמע, שקדושתו של קודש הקדשים נבעה מהיותו מקום המקדש לארון, גם אם הארון אינו נמצא שם בפועל¹⁰. וקדושת הארון ממה היא נובעת? - קדושת הארון נובעת מהיותו מקום ללוחות, שהן "מִכְתָּב אֱלֹקִים" (שמות לב, טז), ומקומו

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. נאמר של הרב בענין זה פורסם בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].

הקשר בפרשת דברים שציין אליו הרב שליט"א: "אַל תִּירָא וְאֵל תִּירָא תַּחַת" (דברים א, כא) ⇔ "לֹא תִירָאוּ" (שם ג, כב). קשרים נוספים:

"אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" (שם א, א) ⇔ "עַד אֲשֶׁר יָנִיחַ ה' לְאַחֲכֵיכֶם... בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" (שם ג, כ).
"אַחֲרֵי הַכַּתוּב אֵת סִיחֵן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי... וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן" (שם א, ד) ⇔ "וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן לְקִרְיַתְחִנּוֹ... וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֵל תִּירָא אֹתוֹ... וְעֲשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתָ לְסִיחֵן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי" (שם ג, א-ב).

"אַחֲרֵי הַכַּתוּב אֵת סִיחֵן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי... וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן" (שם א, ד) ⇔ "עֵינֶיךָ הֵרְאֵת אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֵלֵיכֶם לְשֵׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה" (שם ג, כא).

"בְּעֵרְבָה בְּהָר וּבְשֹׁפְלָה וּבְנֶגֶב וּבְחֹוֹף הַיָּם" (שם א, ז) ⇔ "וְהַעֲרַבְתָּ נְהַיַּרְדֵּן וַיִּגְבַּל מִפְּנֵיךָ וְעַד יָם הַעֲרַבָה" (שם ג, יז).

"רָאָה נִתְתִּי לְפָנֶיךָ אֶת הָאֲרֶז, בְּאֵי וַיְרֹשׁוּ אֶת הָאֲרֶז" (שם א, ח) ⇔ "ה' אֵלֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת הָאֲרֶז הַזֶּה לְרִשְׁתָּהּ" (שם ג, יז).

בגלל חופשת בין הזמנים, נתייחס גם לפרשות של תקופת בין הזמנים:

הקשר בפרשת ואתחנן שציין אליו הרב שליט"א: "וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי" (דברים ג, כו) ⇔ "שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לֹא יִהְיֶה" (שם ז, ט). [הקב"ה משלם לצדיק את ענשו בעוה"ז, כדי להביאו לחיי עוה"ב, שם שמור להם שכרם].

קשרים נוספים:

"וְאֶתְחַנֵּן" (שם ג, כג) [רש"י: לשון מתנת חנם. אע"פ שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם] ⇔ "כִּי אֶתֶּם הַמְּעֻט" (שם ז, ז) [רש"י: ממעטין עצמכם].

"וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לָךְ" (שם ג, כו) [רש"י: הרבה מזה שמור לך, רב טוב הצפון לך] ⇔ "וְשִׁמְרָתָ אֶת הַמְצָנָה וְאֵת הַחֲקִים... אֲשֶׁר אֲנִכִּי מְצֹנֵךְ הַיּוֹם לְעֲשׂוֹתֶם" (שם ז, יא). [רש"י: היום לעשותם - ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם].

"אֲעֲבֹרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאֲרֶז הַטּוֹבָה" (שם ג, כה) ⇔ "כִּי בִיָּאֵךְ ה' אֱלֹקֶיךָ אֶל הָאֲרֶז" (שם ז, א).

"אֲעֲבֹרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאֲרֶז הַטּוֹבָה" (שם ג, כה) ⇔ "לֹא תִתְנֶם" (שם ז, ב) [רש"י: אל תתן להם חנייה בארץ].

"וַיִּשָׁב בְּגֵיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר" (שם ג, כט) [רש"י: ונצמדתם לעבודה זרה] ⇔ "כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵךְ מֵאַחֲרֵי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים" (שם ז, ד).

הקשר בפרשת עקב שציין אליו הרב שליט"א: "וְשָׁמַר ה' אֶלְקֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם" (דברים ז, יב) ⇔ "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם" (שם יא, כא).
קשרים נוספים:

"וַיִּבְרַךְ... פְּרִי אֲדָמָתְךָ, דִּגְנֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ" (שם ז, יג) ⇔ "וְנֹאסַפְתָּ דִּגְנֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ" (שם יא, יד).
"וְלֹא תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם" (שם ז, טז) ⇔ "הִשְׁמַרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים" (שם יא, טז).
"כִּי תֵאֵמַר בְּלִבְכֶם בְּיָמֵי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִפְּנֵי אֵיכָה אוֹכַל לְהוֹרִישִׁם" (שם ז, יז) ⇔ "וְהוֹרִישׁ ה' אֶת כָּל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם, וִירְשָׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצָמִים מִכֶּם" (שם יא, כג).
"לֹא תִירָא מֵהֶם" (שם ז, יח) ⇔ "פַּחַדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן ה' אֱלֹקֵיכֶם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ" (שם יא, כה).
"לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ" (שם ז, כד) ⇔ "לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם" (שם יא, כה).

הקשר בפרשת ראה שציין אליו הרב שליט"א: "וְלִשְׁכְּנֵי תַדְרָשׁוּ וּבְאֶתְ שְׂמֵהָ" (דברים יב, ה) ⇔ "שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאָה כָּל זְכוּרְךָ" (שם טז, טז).

קשר נוסף: "וְרָאָה אֲנֹכִי נִתֵּן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרִכָּה וּקְלָלָה, אֶת הַבְּרִכָּה... (שם יא, כו-כוז) ⇔ "כִּי יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ... אִישׁ פְּמַתְנַת יְדוֹ, בְּבִרְכַּת ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" (שם טז, טז-יז).

קשר נוסף: "אֲשֶׁר תִּשְׁמַעוּ אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹקֵיכֶם" (שם יא, כז) ⇔ "וְשִׁמְרַתָּ וְעָשִׂיתָ אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה" (שם טז, יב).
2. כשישבנו לרגלי הר סיני (רמב"ן, וע"ש).

3. ועי' רמב"ן (דברים א, יח) שכתב שלשה טעמים אפשריים, למה לא אמר כאן משה דבר בשם אומרו, ולא ציין בדבריו שיתרו חותנו הוא זה שנתן לו עצה זו.

4. בירושלמי מובא, דמי שהוא "להוט אחר התורה" - מותר לו ללמוד גם בזמן שהוא אָבֵל, אע"פ שאבל אסור בלימוד תורה (יר' מו"ק פ"ג ה"ה). והביאו הב"י (יר' סי' שפ"ד), אך כתב דלא הביאוהו הפוסקים. ובטעם ההיתר כתב בעל "ערוך השולחן", "אם היה להוט אחר התורה כמו הַרְעֵב כשהוא להוט אחר איזה מאכל, ואם לא יתנו לו יאחזנו בולמוס ויסתכן, כמו כן הוא להוט אחר התורה, ונחשב כקצת סכנה. ולכן לא הביאו הפוסקים, משום דלא שכיח זה כלל בזמננו" (ערוה"ש שם ס"ג). ועכ"פ חזינן, שיש מצב שאדם יהיה דבוק כ"כ בתורה, עד שאם לא יוכל ללמוד במשך כמה ימים - הוא נחשב אצלו כקצת סכנה. כי "חיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד - כמיתה חשובין". [ואולם יש שפירשו שטעם ההיתר הוא, משום שלאבל אסור רק להתענג, אך אינו חייב להצטרע, ואצל אדם זה הבטלה מלימוד יש בה צער גדול, ולא רק מניעת תענוג, ולכן הותר לו ללמוד].

5. ועי' אגרות חזו"א (ח"ג אגרת ס"ג), שהחובה לגור במקום תורה, גדולה עוד יותר מהחובה לגור בא"י. [וכן אמרו בגמ', "שכל זמן שברוך בן נריה קיים, לא הניחו עזרא ועלה" (מגילה טז, ב. ועי' רש"י שם)]. וכן אמרו, "צדקה עשה הקב"ה עם ישראל, שהגלה גלות צדקיהו, ועדיין גלות יכניה קיימת" (גיטין פח, א), "שגלות יהויכין קדמה לגלות צדקיהו אחת עשרה שנה; וזו היא צדקה, שמיהר והחריב ביתו כדי להגלות דורו של צדקיהו לבבל, בעוד שחכמי גלות יכניה קיימין, שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם, לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה" (רש"י שם). הרי שהקדים הקב"ה את חורבן הבית ואת גלות יהודה, כדי להושיב את בני יהודה בבבל בקרבת גדולי התורה שהיו שם]. ועי' "העמק דבר" (דברים ג, טז) שבאר, מה עשה משה רבינו כדי לתקן במעט בעיה זו עבור בני גד ובני ראובן.

6. עי' רש"י ורמב"ן שכתבו, שתפלת משה לה' שיבטל את הגזרה שגזר עליו שלא להכנס לא"י, היתה לאחר מלחמת סיחון ועוג, כשישראל היו כבר בעבר הירדן (רש"י דברים ג, כג, ורמב"ן שם בפירוש שני. וכתב עליו הרמב"ן שהוא "הנכון"). [אבל לפירוש ראשון ברמב"ן (שם), תפלת משה היתה מיד לאחר שנגזרה עליו הגזרה, כשעוד היו במדבר צין (עי' במדבר כ, א-יב)].

7. ועי' גם אב"ע (דברים ג, כד) ורמב"ן (שם, ג) שכתבו, שמשה סיפר לישראל על תפלותיו הרבות לה' להכנס לא"י, כדי לחבב את א"י בעיניהם (אב"ע), וכדי להוכיחם (רמב"ן).

8. "אז" משמעו שבכוונה עשה זאת דוקא עכשיו, ולא קודם.

9. ובאמת, גם פעולה זו גופא, יתכן שיש בה רמז לבני גד ובני ראובן, לגבי התוצאות הקשות שעלולות לנבוע מהחלטתם. הרי חז"ל כבר שאלו, למה בארץ ישראל ישנן שלש ערי מקלט, וכמספר הזה יש גם בעבר הירדן? הרי בארץ ישראל יש תשעה שבטים, ובעבר הירדן יש רק שניים וחצי שבטים, ומדוע יש צורך באותו מספר של ערי מקלט בשני המקומות? עונה הגמרא ואומרת - "בגלעד (שבעבר הירדן) שכיחי רוצחים" (מכות ט, ב). יש שם יותר רוצחים, לכן צריך שם יותר ערי מקלט (שכן גם רוצח במזיד בורח לפעמים לעיר מקלט). למה באמת היו שם יותר רוצחים? אולי בגלל הריחוק ממרכזי התורה ומן הסנהדרין. הרי שגם עצם הבְּדִלַת ערי המקלט בעבר הירדן היא סוג של תוכחה לבני גד ובני ראובן על החלטתם לשבת בעבר הירדן ולא בארץ ישראל (על פי שיחת הרב שליט"א לפרשת מטות-מסעי תשס"ו).

10. וכן להפך: מקום הארון נקרא "מקדש" בכל מקום שבו הוא נמצא, אפילו כשאינו נמצא לא בקודש הקדשים ולא בירושלים (עי' רש"י רד"ק ומצודות - יהושע כד, כו). וגם הארון עצמו מצינו שנקרא "מקדש" - עי' עירובין (דף ב' ריש ע"ב) וברבינו חננאל (שם, א). ועי' אב"ע (במדבר י, כא).

11. ובפרשת פקודי באר הרמב"ן, שהמשכן נקרא "משכן העדות" (שמות לח, כא ובמקומות נוספים), לפי "שהוא המשכן הנעשה ללוחות העדות". משמע, שכל עשייתו של המשכן היתה - עבור לוחות העדות. וכן משמע בפסוק (במדבר ט, טו) וברש"י (שם) [וזה דלא כרש"י בפרשת פקודי (שמות לח, כא) שבאר, שהמשכן נקרא "משכן העדות", כי הוא "עדות לישראל שיותר להם הקדוש ברוך הוא על מעשה העגל, שהרי השרה שכנתו ביניהם"].